

- F.J. Contractor, P. Lorange. – Pergamon, 2002. – 118 p.
5. Македон В.В. Міжнародні стратегічні альянси компаній : монографія / В.В. Македон. – Д. : Вид-во ДУЕП, 2010. – 304 с.
 6. Стратегические альянсы : Пер с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 244 с.
 7. Гончарова О.В. Альянсні форми управління у глобальному середовищі / О.В. Гончарова // Інвестиції: Практика та досвід. – 2011. – № 14. – С. 43-49.
 8. Бойченко В.С. Інфраструктурне забезпечення регіонального інноваційного розвитку / В.С. Бойченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 6. – С. 80-83.
 9. The Global Competitiveness Report 2015–2016 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Ресурс доступу : http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf.
 10. The Global Innovation Index 2013 : The Local Dynamics of Innovation [Електронний ресурс]. – Geneva : World Intellectual Property Organization, 2013. – 392 p. – Режим доступу : http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii_2013.pdf.
 11. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу : https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026en.pdf.
 12. Global 500 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fortune.com/global500>.
 13. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual, 1980–2014 [Електронний ресурс] / UNCTAD. – Ресурс доступу : <http://unctadstat.unctad.org/wds/tableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>.
 14. World Investment Report 2015: Reforming international investment governance [Електронний ресурс] / UNCTAD. – Ресурс доступу : http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf.

УДК 338.432:636.034:338.436

Ціхановська В.М.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
готельно-ресторанної справи та туризму
Вінницького національного аграрного університету*

АДАПТАТИВНИЙ РОЗВИТОК МОЛОЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуто глобалізаційні процеси світової економіки, які впливають на темпи розвитку молочного виробництва; проаналізовано кон'юнктуру ситуацію на ринку молока України; узагальнено зарубіжний досвід виробництва органічної та якісної молочної продукції. Сформульовано необхідність єдиного підходу та єдиної системи в питаннях контролю якості та безпеки харчових продуктів.

Ключові слова: молочне виробництво, євроінтеграція, органічне молочне виробництво, якість, безпечність молочної продукції, лібералізація молочного ринку.

Цихановская В.М. АДАПТАТИВНОЕ РАЗВИТИЕ МОЛОЧНОГО ПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ ПОД ВЛИЯНИЕМ ПРОЦЕССОВ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

В статье рассмотрены глобализационные процессы мировой экономики, которые влияют на темпы развития молочного производства; проанализирована конъюнктурная ситуация на рынке молока Украины; обобщен зарубежный опыт производства органической и качественной молочной продукции. Сформулирована необходимость единого подхода и единой системы в вопросах контроля качества и безопасности пищевых продуктов.

Ключевые слова: молочное производство, евроинтеграция, органическое молочное производство, качество, безопасность молочной продукции, либерализация молочного рынка.

Tsihanovska V.M. ADAPTATION DEVELOPMENT OF SUCKLING PRODUCTION IN UKRAINE UNDER ACT OF EUROINTEGRATION PROCESSES

In the floor the globalization processes of world economy are examined which influence on the rates of development of suckling production; a conjectural situation is analysed at the market of milk of Ukraine; generalized foreign experience of production of organic and high-quality suckling goods. The necessity of the unique approach and unique system is formulated for the questions of control of safety of food products.

Keywords: suckling production, eurointegration, organic suckling production, quality, unconcern of suckling products, liberalization of suckling market.

Постановка проблеми. В агропромисловому комплексі України однією з пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва є молочне виробництво. Значущість молока і молочних продуктів у забезпеченні продовольчої безпеки країни, роль і значення молочного скотарства в системі сільського господарства та вирішенні соціальних і економічних проблем на селі вимагає не тільки теоретичного обґрунтування подальшого їхнього розвитку, а й практичних кроків у реалізації стратегії формування ринку молочних продуктів з урахуванням світового досвіду та вітчизняних реалій.

Враховуючи ситуацію політичної і економічної нестабільності в Україні та ускладнення відносин із

Росією, для виробників молочної продукції постає нагальна необхідність пошуку та розширення нових ринків збуту з метою виживання та підвищення конкурентоспроможності. Найбільшим потенційно привабливим та перспективним ринком молочних продуктів для України в теперішніх умовах є ринки країн – членів ЄС. Саме тому дослідження відповідності якості молочної продукції європейським стандартам, яке пов'язане з освоєнням українськими підприємствами міжнародних ринків, є на поточний момент надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку підприємств молочної промисловості значною мірою досліджувались як у вітчизняній літе-

ратурі, так і в зарубіжній науці. Дослідження економічних проблем розвитку молоковиробництва, виявлення резервів збільшення виробництва молочних продуктів та підвищення їхньої якості, практичного використання досягнень сучасного науково-технічного прогресу висвітлено у працях П.Т. Саблука, Т.Л. Мостенської, О.М. Шпичак, І.М. Галака, В.І. Радько, О.М. Кравченко та ін. Нагромаджений науковий потенціал слугує базою для аналітичних досліджень і закономірностей функціонування ринку молока і молочних продуктів. Проблемним питанням діяльності підприємств молочної промисловості присвячені праці таких дослідників, як В.І. Бойко, В.Г. Андрійчука, Н.Я. Слободян. Натомість наукові дослідження потребують розширення, що пов'язано з посиленням євроінтеграційних процесів.

Виділення не вирішених раніше частин. Питанням та проблемам освоєння міжнародних ринків збуту для виробників молочного бізнесу в умовах посилення євроінтеграційних процесів недостатня увага, і тому вони потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статі. Дослідження сучасних тенденцій розвитку молока виробництва з урахуванням міжнародного досвіду та обґрунтування напрямів адаптації якісних параметрів молоковиробництва до стандартів ЄС.

Вклад основного матеріалу. В сучасних умовах нестабільності в державі прогнозувати, наскільки інтенсивно буде розвиватися молочна галузь в Україні, достатньо складно. Аналіз обсягів випуску молока та молочної продукції за останній період не дає чіткого уявлення про вихід на якісні параметри, які вимагає європейський ринок молочної продукції.

Нині основними виробниками молока залишаються господарства населення (рис. 1), враховуючи, що останнім часом у селах намітилася тенденція до зменшення поголів'я худоби, а відповідно, й обсягів продукції.

Структурні зміни на ринку сирого молока змусили виробників молочної продукції застосувати нові підходи до закупівлі сировини. Молоко і продукти його переробки потребують щоденного товаропросування. Ринки молока, особливо питного, більшою мірою локалізовані, ніж ринки продуктів м'ясного скотарства, оскільки тут неможливі перевезення на далекі відстані.

Рис. 1. Динаміка виробництва молока за категоріями господарств

Надходження молока та молочних продуктів на переробні підприємства: за 9 місяців 2014 року – 3643,8 тис. т молока, або на 4% (139 тис. т) більше порівняно з відповідним періодом минулого року. Варто зазначити, що сільськогосподарські підприємства збільшили продаж молока проти 2013 року на 4,8% (85,4 тис. т), а господарства населення – на 0,8% (11,8 тис. т) [9].

Питома вага молока, закупленого переробними підприємствами на сільськогосподарських підприємствах, становить 51,4%, у господарствах населення – 39% (табл. 2).

Проте окремі підприємства переорієнтовуються на закупівлю молока у господарств населення, і на деяких заводах цей показник уже перевищує 60%. Звісно, заводам вигідніше брати молоко на сільськогосподарських підприємствах, які можуть забезпечити стабільні поставки і високу якість, проте господарства населення пропонують молоко вдвічі дешевше, тоді як сільгосппідприємства не можуть собі дозволити знизити ціну. Така тенденція призвела до скорочення молочної стада на великих підприємствах та зниження рівня рентабельності молока до мінусового.

Найбільші обсяги молока (від 480 до 281,9 тис. т) надійшли за січень–вересень 2014 року на переробні підприємства від усіх категорій господарств Вінницької, Полтавської, Київської та Черкаської областей [8; 9].

Таблиця 1

Виробництво молока за категоріями господарств, тис. т

	2014 рік	до 2013 року		у т.ч. за вересень		
		+,-	%	2014 року	до 2013 року	
					+,-	%
Усі категорії господарств	8852,2	64,3	100,7	1036,3	5,3	100,5
Сільськогосподарські підприємства	2057,0	80,6	104,1	221,5	12,8	106,1
Господарства населення	6795,2	-16,3	99,8	814,8	-7,5	99,1

Таблиця 2

Надходження молока та молочних продуктів на переробні підприємства, тис. т

Показник	2014 рік	2013 рік	2014 рік у % до 2013 року
Надійшло всього	3643,8	3504,8	104,0
Закуплено	3620,6	3485,8	103,9
У тому числі від: сільськогосподарських підприємств	1859,1	1773,7	104,8
господарств населення	1412,6	1400,8	100,8
інших господарських структур	348,9	311,3	112,1
Прийнято на давальницьких засадах	5,2	4,4	120,2
Надійшло на переробку молока, виробленого переробними підприємствами	18,0	14,7	122,3

Якість продукції та безпечність її споживання залежить не тільки від якості сировини і технологій виробництва, а й від умов та строків зберігання і реалізації продукції. Виробництво великих обсягів сезонної продукції та продукції, що швидко псується, впливає на процес кооперації та інтеграції сфери виробництва, переробки і реалізації продукції скотарства. Відтак, система управління якістю та безпечністю молочної продукції в Україні перебуває у стані реформування [5; 6]. Особливо цінним на цьому шляху є досвід кращих зарубіжних практик забезпечення якості продуктів харчування та підходів до регулювання їх безпечності. Адже виробництво продукції, якість якої можна гарантувати та підтвердити, не лише забезпечує довіру споживача, а й відкриває зовнішні ринки.

Розглядаючи досвід швейцарських виробників молочної продукції, які керуються швейцарським органічним стандартом, зазначимо, що окрім досягнення економічних результатів вони також зберігають і відновлюють природні ресурси, забезпечують біологічну різноманітність, активізують виробництво продукції малими і середніми товаровиробниками. Переробка молочних продуктів також розвивалася сторіччями, а у 2014 році середнє споживання сиру у Швейцарії однією особою складало вище за 21 кг на рік. Для порівняння: середнє споживання сиру в Україні – 4,6 кг на рік. Швейцарське поголів'я худоби у 2014 році складало більше 1 млн (з населенням 8,2 млн осіб), з якого корів – 705 000 голів. Кількість виробників молока складала 23 500, а селянських господарств у цілому – 54 000. Таким чином, половина сільськогосподарських підприємств займається саме молочною продукцією. Раніше частина молочної галузі була ще більше, але через лібералізацію молочного ринку структурне зрушення відбулося швидше в молочному секторі, ніж у сільському господарстві загалом. У швейцарському молоковиборничому секторі спостерігається різна динаміка надходження молочної продукції [4; 7]. По-перше, це відбулося завдяки поєднанню істотної переваги місцезнаходження, культури й аграрної політики країни. По-друге, клімат і рельєф Швейцарії, яка вважається країною лугов, дуже сприятливий. Майже три чверті площі всього сільського господарства цієї країни займають вигін і луг. Проте тваринництво змінилося в останні десятиліття, зокрема утримання корів, де тепер частіше використовують зерновий та імпортований комбікорми.

В органічному сільському господарстві виробники прагнуть давати тваринам зелений і грубий корм, що вирощений на власних землях. Як правило, комбікорму в раціоні відводиться не більше 10%. Окрім того, він обов'язково повинен бути сертифікованим. Органічний статус необхідно мати усім полям і пасовищам, які використовують під тваринництво. Корови, які дають органічне молоко, повинні випасатися згідно із швейцарським органічним стандартом. Корів необхідно пускати на вигін 26 днів на місяць протягом літнього періоду (з 1 травня до 31 жовтня) і 13 днів на місяць протягом зимового періоду.

Станом на початок 2015 р. в Україні існують сімнадцять органічних сертифікованих операторів у молочному секторі. Згідно із статистикою, структура органічного молочно-скотарства представлена чотирма молочно-товарними фермами з поголів'ям менше 600 голів, сімома молочно-товарними фермами більше 600 корів і п'ятьма молокопереробними підприємствами.

Молочні ферми, які сертифіковані в Україні, відрізняються за своїми розмірами і географічним розташуванням [4]. Навіть найменше українське сертифіковане сільське господарство є більшим, ніж сімейні молочні ферми в швейцарських горах. Крім того, українські сертифіковані молочні ферми розташовані в низинах, вони не входять в кооперації і, як правило, знаходяться далеко від туристичних місць. Проте деяка схожість з Швейцарією присутня. По-перше, органічних корів Україні також годують здебільшого грубими кормами і часто випасають на пасовищах. По-друге, сертифіковані українські молочні виробники і переробники націлені на виробництво високоякісної сировини і готової продукції. Подібно до швейцарського ринку, органічні молочні продукти в Україні частіше можна побачити на точках продажів преміум-класу, але навіть внаслідок цього вони не коштують набагато дорожче, ніж звичайні продукти.

Швейцарський приклад показує, як фермерські ініціативи можуть впливати на спосіб виробництва у великих районах, як фермерські кооперації розвивають власні маркетингові стратегії, щоб поліпшити доступ до ринків, і як вони дізнаються про споживчі переваги і, відповідно, як вони адаптують свою продукцію до вимог світового ринку. Швейцарський досвід можна застосовувати і в Україні, навіть якщо нині економічний стан України відрізняється від умов Швейцарії. Зосередженість на якості, а не на кількості є невід'ємною частиною ведення органічного сільського господарства, що також властиве й українському органічному молочному сектору, хоча масштаби виробництва в Україні в цілому набагато більше. Налагодження тісного зв'язку зі споживачами може стати сприятливим чинником. Українські товаровиробники органічного молочно-сектора вже довели, що важливий інноваційний і творчий підхід до розвитку бізнесу, при необхідності в подальшому поширенні виробництва і споживання органічної продукції як на ринку України, так і на європейському ринку [4].

Досліджуючи досвід Німеччини у питаннях забезпечення якості молока та продуктів його переробки, як і продуктів харчування в цілому, зазначимо, що держава перекладає відповідальність на виробників, які працюють за низкою добровільних, індивідуально розроблених, інтегрованих в рамках виробничого ланцюга системах забезпечення якості. Такі комплексні програми управління якістю значно перевищують і без того суворі вимоги національного і європейського законодавства, таким чином, що молоко в Німеччині вважається найбільш контрольованим продуктом харчування [2].

Політика безпечності продуктів харчування на національному і на європейському рівнях переслідує єдині та чітко визначені цілі: охорона здоров'я, захист споживачів, належне інформування суспільства, які базуються на таких принципах:

- ланцюг виробництва продуктів харчування – замкнута система приписів та контролю для кожного виробничого рівня «від поля до тарілки»;

- відповідальність виробника – кожен, хто виробляє продукти харчування чи корми, відповідальний за їхню безпечність, починаючи з вибору сировини та інгредієнтів;

- принцип відслідковування або номер на пакуванні – за яким можна відстежити, з якої партії походить товар, так як виробник зобов'язаний документувати не лише куди він поставив товар, але і звідки походить його сировина;

- незалежна наукова оцінка ризиків – оцінка існуючих і виявлення нових ризиків для здоров'я та розробка рекомендацій щодо їх зниження незалежно від політичних, економічних та соціальних впливів;

- розмежування оцінки ризиків і управління ними – спочатку науковці за попереднім принципом дають оцінку ризикам, а тоді здійснюється менеджмент ризиками політиками – вибір заходів мінімізації ризиків з урахуванням екологічних, соціальних та економічних аспектів;

- принцип завбачливості – коли недостатньо наукових знань про можливість виникнення ризиків або виявлені речовини раніше не були відомі застосовують певні профілактичні заходи.

Єдиною програмою національного значення в Німеччині є система забезпечення якості молока QM Milch – Qualitätsmanagement Milch. Побудована на основі існуючих регулятивних норм та принципів Доброї сільськогосподарської практики QM Milch є горизонтальною (однорівневою) системою забезпечення якості та внутрішнього контролю на рівні виробника молока. До того ж у порядку закупівлі молока чи у відповідних договорах на закупівлю молока молокопереробних підприємств власна система контролю є обов'язковою для виробників молока [2; 3]. Інтегрована система забезпечення якості молока QM-Milch передбачає усі ланки виробничого ланцюга – від пасовища та корівника до постачання молока на переробку. Отже, можна окреслити такі особливості даної системи внутрішнього контролю молочної галузі: створюється вертикальний зв'язок між виробниками молока та його переробними підприємствами, які на основі QM-Milch формують власну концепцію управління ризиками (НАССР); кожна ланка процесу молоковиробництва має вплив на якість кінцевого продукту; характерною є концепція попередження ризиків; стандарт QM-Milch є своєрідним доступом до світових ринків. Продовжуючи тематику даного дослідження, в подальшому українським молоковиробникам варто зосередити увагу на можливостях використання досвіду Німеччини у державному контролі його якості та безпечності.

Висновки. Створення єдиного підходу та єдиної системи в питаннях контролю безпеки харчових продуктів, кормів та здоров'я тварин, яке буде ідентичне організованому в ЄС, створює усі умови для освоєння Європейського ринку виробниками молочної продукції та успішного функціонування на ньому. Подальший розвиток молочного виробництва в Україні більшою мірою залежить від швидкості проведення реформ в аграрній галузі, зокрема створення вертикального зв'язку між виробниками молока та його переробними підприємствами, які на основі викорис-

тання досвіду Німеччини могли б формувати власну концепцію управління ризиками (НАССР).

На сучасному етапі невизначеності щодо розвитку вітчизняного органічного агровиробництва важливе значення надається налагодженню взаємовигідних партнерських відносин між сертифікованими сільськогосподарськими і переробними підприємствами, суб'єктами інфраструктури органічного ринку, на основі горизонтальної і вертикальної інтеграції. Інтернаціоналізація ринку молока та зростання вимог до якості молока і продуктів його переробки спонукають учасників виробничого ланцюга до пошуків нових підходів, які б забезпечили не лише якість продукту, але й зробили процес його виробництва прозорим та таким, що можна відстежити. Об'єднання усього процесу молоковиробництва в єдиний ланцюг, де кожна ланка має вплив на якість кінцевого продукту, є важливим питанням міжнародної логістики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутило Р. Законодавство ЄС про безпечність харчових продуктів / Р. Бутило // Спеціалізовані семінари компанії Kesarev Consulting [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.milkua.info/uk/technews/193/>.
2. Висоцька І.М. Система управління якістю молока в Німеччині: від приватної ініціативи до єдиного стандарту / Висоцька І.М. // Зб. наук. праць ВНАУ. – 2013. – № 3(80) – С. 47-58.
3. Завгородня І.В. Проблеми молочної промисловості та перспективи розвитку / І.В. Завгородня // Одеська національна академія харчових технологій : Економіка промисловості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64099.doc.htm.
4. Зорг Л. Развитие органического молочного производства в Швейцарских горах / Зорг Л., Билык Р. // Тваринництво сьогодні. – К. – 2015. – № 8. – С. 10-15.
5. Керанчук Т.Л. Сучасні проблеми розвитку молочного бізнесу в Україні / Керанчук Т.Л. // Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. – Миколаїв. – Глобальні та національні проблеми економіки. – Вип. 4. – 2015. – С. 408-413.
6. Мировой рынок: общие тенденции / Информационно-аналитический бюллетень «Рынок молока» № 194-01-15 от 30 января 2014 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.infagro.com.ua>.
7. Про молоко / Інформаційно-аналітичний портал про молоко та молочне скотарство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.milkua.info/ukyaboutmilk/>.
8. Статистичний бюлетень «Виробництво промислової продукції за видами в Україні» за січень 2015 р. / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Статистичний бюлетень «Виробництво промислової продукції за видами в Україні» за січень-грудень 2014 р. / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.